
Bakaláře jsme zavedli, ale nestrávili

Bakaláře jsme zavedli, ale nestrávili

Lidové noviny, 30.3.2010, rubrika: Akademie, strana: 25, autor: RADKA KVAČKOVÁ

Před deseti lety se začalo evropské a s ním i naše vysoké školství na základě Boloňské deklarace měnit. Dnes má být v cíli. Je?

V červnu 1999 se sešlo v italské Boloni 31 ministrů zodpovědných za vysoké školství z 29 evropských zemí a podepsalo deklaraci o vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání. Účelem bylo uzpůsobit vzdělávací systémy jednotlivých zemí tak, aby byly srovnatelné a hlavně kompatibilní neboli propojitelné. Datum, do kdy se tak mělo stát, právě uplynulo. Podařilo se?

„Víceméně ano,“ říká náměstek ministryně školství Vlastimil Růžička. „Vzdělávací systémy se skutečně sblížily a dnes už dostávají i naši absolventi k diplomu dodatek v angličtině, který udává seznam předmětů, jež absolvovali, včetně počtu kreditů, jimiž se může student prokazovat v zahraničí.“ Začali jsme už v roce 1998 Zvláštní věc: Když se řekne „Boloňský proces“, většinu lidí to nic moc neřekne. Tápou i mnozí vysokoškoláci. Přitom snad nic neovlivnilo vysoké školy v Česku tak jako právě on. A to přesto, že jím udaný směr jsme nastoupili vlastně už těsně před podpisem deklarace, zákonem z roku 1998, který jako první mluvil o třístupňovém modelu vysokoškolského studia: bakalářské studium, navazující magisterské a doktorské.

Něco takového bylo běžné například v anglosaských zemích, u nás však šlo víceméně o novum. Však se k tomu také naši akademici stavěli s nedůvěrou. Ne že by neuznávali přednost kratších bloků, které umožní získat ucelené vysokoškolské vzdělání i těm, kdo neaspírají přímo na vědeckou práci, anebo prostě chtějí po třech letech pokračovat na jiné škole, eventuálně i v cizině. Většina z nich však tvrdila: Je to dobré, akorát že ne pro náš obor.

Dobré, ale pro jiné. Změnit pětileté magisterské (či inženýrské) studium na tříleté bakalářské a navazující dvouleté magisterské se bránili technici, filozofové, ale třeba i překladatelé a tlumočníci: Přece nelze vystudovat překladatelství a tlumočnictví už za tři roky, stáli na svém ti, kteří již při přijímacích zkouškách vyžadovali po uchazečích prakticky dokonalou znalost jazyka.

„Boj to byl opravdu těžký,“ připouští národní zástupkyně v boloňské řídicí skupině Věra Šťastná. Jednou ze škol, které se hodně bránily, byla podle ní pražská Vysoká škola chemicko-technologická (VŠCHT). „Pak se do toho ale pustila s pomocí spolupracujících podniků a nakonec je VŠCHT jedna z těch, které provedly restrukturalizaci velmi dobře. A hlavně – nemá potíže s akceptováním bakalářů zaměstnavateli.“ Silně proti byli také pedagogické fakulty, které si, jako jedny z mála, vybojovaly výjimku. Zatímco učitelé pro druhý stupeň základní školy a pro střední školy studují napřed bakalářský program, elementaristé, tedy ti, kteří se připravují na učení mladších dětí, si nedělené pětileté studium vzít nedali.

Právníci nebyli jednotní. Zatímco například Právnická fakulta Univerzity Karlovy stála na svém, že strukturované (dělené) studium práva nepadá v úvahu, brněnská fakulta by se byla ke strukturalizovanému studiu přiklonila.

V případě medicíny se o strukturování neuvažovalo, ostatně nestrukturovala se ani v jiných zemích. „Zajímavé ale je, že Švýcarsko, které jistě nemůžeme podezírat, že by si svou medicínu nehlídalo, lékařská studia strukturovalo,“ poznamenává Věra Šťastná. Ovšem s tím, že bakalář ještě není hotový lékař.

Dnes se v ČR začínají studovat bakalářským programem ukončeným většinou po třech letech prakticky všechny obory, kromě už zmíněné medicíny, zubního lékařství, právní vědy, veterinárního lékařství, farmacie, pedagogické elementaristiky a některých uměleckých oborů. A překvapivě také kromě katolické teologie.

Můžeme být tedy spokojeni? „Ne tak docela, míní náměstek ministryně školství pro oblast vysokých škol Vlastimil Růžička. „Problém je v tom, že společnost si na bakaláře tak docela nezvykla,“ konstatuje. Důvodem není jen tradice, která se brání novotám, ale i fakt, že ne všude byla strukturalizace studia provedena zodpovědně. Některé školy totiž prostě jen udělaly po třech letech předěl, dělicí čáru, aniž změnilly náplň studia. „Já zažil ten proces na VŠCHT, která má čtyři fakulty,“ vzpomíná. „Tam bylo zažité, že se první tři roky vyučoval společný základ, tedy předměty jako matematika, fyzika, organická chemie, anorganická chemie atd., a teprve od čtvrtého ročníku přišly na řadu specializace. Kdybychom to tak nechali a po prvních třech letech udělovali bakalářské diplomy, byli by naši bakaláři něco jako nedostudované polotovary. Jenže my si dali práci a namíchali všeobecný základ se specializacemi tak, aby absolventi s bakalářským titulem odcházeli do praxe se skutečně ukončeným vzděláním. Pokračovat samozřejmě někteří mohou, ale nemusejí.“ Každý chce být magistr. Právě o to jde: Umožnit vysokoškolské vzdělání výrazně většímu podílu mladých lidí než dřív. Nikoliv ale všem stejně. To by totiž nebylo ani funkční (v zemích, jako je třeba Japonsko, končí s bakalářským titulem přes devadesát procent všech vysokoškoláků), ani ekonomicky udržitelné. Jenže česká tradice se ukazuje silnější než

jakékoliv reformy: Skoro každý bakalář se snaží pokračovat v magisterském studiu. Prostě proto, že za vysokoškolské studium považuje (nepochopením) jen to magisterské.

Boloňský proces nespočívá však jen v zavedení tří stupňů vysokoškolského vzdělávání, ale také v zajišťování jeho kvality a uznávání kvalifikace a doby studia. „S evropskými standardy kvality jsou české vysoké školy v podstatě v souladu,“ říká Věra Šťastná.

Uznávání kvalifikace drhne. Pokud jde o uznávání kvalifikace, je situace trochu komplikovanější. Automatické uznávání vysokoškolských diplomů funguje jen na základě bilaterálních dohod. Ty má ale Česká republika uzavřené jen se Slovenskem, Polskem, Německem, Maďarskem a Slovinskem.

„Bez těchto dohod to není s uznáváním úplně jednoduché, ale dlužno říct, že Česká republika na tom není v tomto ohledu hůř než ostatní země,“ říká Věra Šťastná. Ideálem podle ní je, aby se uznávaly kvalifikace vždy, když nejsou shledány podstatné rozdíly v náplni studia. Jenže každá země k tomu přistupuje trochu jinak. Někde posuzují ekvivalenci, někde dokonce ještě pořád vyžadují rigidní nostrifikaci, která by však měla mezi evropskými zeměmi časem vymizet úplně.

Bakaláře jsme zavedli, ale...

O tom, jak se v uplynulém desetiletí změnilo české vysoké školství, vypovídají čísla, která poskytl Ústav pro informace ve vzdělávání: V letech 2001 až 2009 se počet poprvé zapsaných do prezenční formy studia v bakalářských programech zvýšil více než čtyřnásobně, v navazujících magisterských programech pak šestinásobně.

Naproti tomu počet poprvé zapsaných do prezenční formy studia v „dlouhých“ magisterských programech se během sledovaného období snížil o 77,8 procenta.

Celkový počet studentů se od roku 2001 zvýšil téměř dvojnásobně. V roce 2001 se na vysokých školách vzdělávalo 203,5 tisíce studentů, v současnosti je to 389,2 tisíce studentů.

Na vysokých školách v České republice se v současnosti vzdělává 34,6 tisíce cizinců (to je 8,9 % ze všech studentů vysokých škol). V průběhu let 2001–2009 se jejich počet téměř zečtyřnásobil.

Na stáže se jezdí osmkrát více Kladem Boloňského procesu, na kterém se shodují všichni, je daleko větší mobilita neboli vyjíždění a dojíždění studentů i učitelů přes hranice. Ta se za posledních deset let zvýšila výrazně. Zatímco v roce 1999 vyjela na stáže na zahraniční školy necelá tisícovka českých vysokoškoláků a jejich učitelů, v roce 2008 (novější statistika není k dispozici) už to bylo 8352. A podobný nárůst jsme zaznamenali v počtu těch, kdo na naše školy přijíždějí z ciziny. V roce 2000 to bylo 509 lidí, v roce 2008 už 6184 studentů a učitelů.

Co je to Boloňský proces

Boloňský proces začal v roce 1999 podpisem tak zvané Boloňské deklarace. Tehdy se k němu přihlásilo 29 zemí, dnes je jich už 46. Česká republika byla mezi prvními. Boloňského procesu se mohou účastnit země, které podepíší Evropskou kulturní úmluvu Rady Evropy. Účastnické země se podpisem deklarace zavazují k tomu, že budou plnit stanovené cíle, jejichž účelem je vytváření evropského vzdělávacího prostoru. Zavazují se však také předložit reformní program svého systému vysokého školství.

Boloňský proces má tři priority: – zavedení tří stupňů vysokoškolského vzdělávání (bakalář/magistr/doktor) – zajišťování kvality – uznávání kvalifikace a doby studia Třístupňové studium bylo už zavedeno téměř ve všech zúčastněných zemích. Většina signatářských zemí zavedla jako povinný Evropský kreditní systém (ECTS). Rozšířený je dodatek k diplomu, který udává seznam předmětů, které student absolvoval, včetně počtu kreditů, jimiž se může prokazovat v zahraničí.